

Dokumenttype NOU 1987:29 **Dokumentdato** 1987-09-11

Tittel Omorganisering av Havforskningsinstituttet.

Utvalgsleder Vartdal, Knut

Utgiver Fiskeridepartementet

Oppnevnt 1986-06-09 **Sider** 51

Kapittel 0 Sammendrag

Havforskningsinstituttet er i norsk sammenheng et stort naturvitenskapelig forskningsinstitutt med 370 medarbeidere og et forbruk på 170 mill. kroner (1987), det alt vesentlige bevilget over Fiskeridepartementets budsjett. Forskningen legger grunnlaget for offentlig forvaltning og vern av

- levende ressurser i havet,
- kultiverte marine organismer og
- havmiljøet.

Fiskerimyndighetene og -næringen er følgelig de viktigste brukerne av instituttets forskningsresultater og rådgivning.

I årene framover vil Havforskningsinstituttet møte nye oppgaver og krav. Helt sentralt står undersøkelser av fiskebestandenes fluktuasjoner og gjensidige påvirkninger, og bruk av resultatene til bedre forvaltning og utnyttelse. Slike studier krever utvikling av ny metodikk og instrumentering. Havbruket, med store muligheter i oppdrett og kulturbetinget fiske, men også med trusler fra sykdom, forurensning osv., forutsetter økt forskningsinnsats. Forurensninger og variasjoner i havmiljøet som påvirker både naturlige bestander og kultiverte organismer må overvåkes og varsles. Disse og andre forskningsoppgaver får virkninger for instituttet.

Dette er bakgrunnen for Fiskeridepartementets oppnevning av "Utvalg til å gjennomgå Fiskeridirektoratets Havforskningsinstitutt". Utvalget har i henhold til mandatet

- beskrevet instituttets utvikling,
- vurdert organisasjon og funksjon idag,
- skissert oppgaver i fremtiden,

og ut fra dette gitt forslag om

- havbruksforskningens plass,
- instituttorganisasjon,
- administrativ tilknytning,
- forskningsfartøyene,
- personalets kompetanse og
- samarbeid med andre.

Utvalget har i arbeidet bl.a. bygget på en personalundersøkelse ved Havforskningsinstituttet utført av NAVFs Utredningsinstitutt, Langtidsplan for instituttet samt en rekke interne og offentlige utredninger. Utvalgsarbeidet pågikk i tiden august 1986 - september 1987.

I vurderingene har Utvalget lagt til grunn at Havforskningsinstituttet skal:

- Utforske havets miljø og biologi som grunnlag for fiske, fangst og havbruk.
- Gjøre forskningsresultatene kjent og spre opplysning til fremme av norsk fiskerinæring og samfunnets interesser forøvrig.
- Tjene som rådgiver for Fiskeridirektøren, Fiskeridepartementet, andre myndigheter, fiskerinæringen og annen næringsvirksomhet.

Virksomheten må etter Utvalgets mening innrettes slik at "ervert av ny viten" og "utviklingsarbeid og rådgivning" får omtrent samme omfang innen instituttets totale aktivitet.

Det er fremført mange argumenter for en utskillelse av akvakultur- og

havbruksforskning som et eget institutt, men Utvalget mener fremtidens oppgaver best løses ved å beholde denne forskningen som et "Senter for havbruk" innen et stort, samlet Havforskningsinstitutt.

Instituttets samlede kompetanse må generelt sett ikke splittes for mye opp. Oppgavene vil gripe inn i hverandre, og det er viktig med samarbeid i noe større grupper. Flerbestandsforskningen er ett eksempel på dette. Forskning omkring samspillet mellom naturlig og utsatt fisk i havet, er et annet.

Utvalget forelår at Havforskningsinstituttet organiseres ut fra en "konsern"-modell som bygger på koordinert samarbeid mellom tre større forskningssentra og en administrativ/tjenesteytende enhet:

- Senter for havbruk
- Senter for marint miljø
- Senter for marine ressurser
- Administrasjons- og serviceavdeling.

Utvalgets forslag til organisasjonsmodell tar hensyn både til fleksibilitet innen og mellom sentrene, samtidig som all aktivitet står under en, samlende ledelse. Modellen gir også mulighet for at hvert senter kan utvikle en viss egenart bestemt ut fra faglige ulikheter og brukerbehov.

Utvalget har vurdert flere former for faglig og administrativ styring av instituttet. Utvalget, med unntak av ett medlem, mener det må opprettes et styre for Havforskningsinstituttet med omfattende ansvar. Styret bør ha 6 medlemmer hvorav 2 fra de tilsatte og 4 oppnevnt på fritt grunnlag ut fra personlige kvalifikasjoner. Det ansees viktig at styret får medlemmer som har tilknytning til instituttets viktigste brukergrupper: forvaltning og næring. Fiskeridirektøren har forslagsrett på styremedlemmer overfor Fiskeridepartementet, og styret utnevnes av Kongen. Den daglige ledelse ivaretaes av en direktør tilsatt på åremål.

Ett medlem av utvalget er imot at det opprettes et styre, og mener at den nåværende ordning med et Råd bør beholdes.

Forskningssentrene må gies relativt stor autonomi. Hvert senter ledes av en forskningsdirektør med støtte fra et rådgivende kontaktutvalg der næring og forvaltning er representert. Kontaktutvalget drøfter sentrets forskningsplaner og medvirker til samarbeid med brukere og andre forskningsmiljø.

Havforskningsinstituttet har etter Utvalgets oppfatning gjort en stor innsats for å formidle kjennskap til forskningsresultatene. Dette arbeidet må styrkes, og det må få en bedre og mer organisert form.

Havforskningsinstituttet er idag underlagt Fiskeridirektøren og Utvalget har drøftet fremtidig organisasjonsmessig tilhørighet mellom instituttet og fiskerimyndighetene. Det er sannsynlig at andre myndigheter og instanser i årene fremover, i større grad enn nå, vil benytte instituttets tjenester, bl.a. innen havbruk og havmiljø. Havforskningsinstituttet må derfor som et flersektorinstitutt betjene brukere også utover de tradisjonelle fiskeriinteressene.

Selv om instituttets nåværende tilknytningsform har fordeler, mener et flertall i Utvalget at det må etableres et klarere skille mellom forskning og forvaltning. En administrativ utskillelse fremhever forskningens integritet og understreker klarere forskningsresultatenes objektive karakter, slik at det ikke er tvil om at Havforskningsinstituttets rådgivning er fullt ut uavhengig av innflytelse fra forvaltning og politiske myndigheter. En klar uavhengighet vil også på lang sikt tjene forvaltningen og fiskerinæringen best. For å sikre at forvaltningen får nødvendig rådgivning og instituttet nødvendige data, må de gjensidige forpliktelsene nedfelles i avtaler eller inngå i vedtekter.

Etter en samlet vurdering, hvor en tar hensyn både til prinsipielle sider og praktiske forhold, har Utvalgets flertall funnet at det vi være best om Havforskningsinstituttet ikke lenger er en integrert del av Fiskeridirektoratet, men direkte tilknyttet Fiskeridepartementet.

Ett medlem mener Havforskningsinstituttet fortsatt bør være underlagt Fiskeridirektøren. Erfaring har vist at administrativ tilknytning til fiskeriforvaltningen ikke skader fiskeriforskningen, og det nåværende tilknytningsforhold er ikke til hinder for at også andre myndigheter og instanser kommer sterkere inn som brukere. Det nåværende

tilknytningsforhold tjener etter dette medlems mening fiskerinæringen best.

Utvalget har vurdert en fullstendig fristillelse for instituttet ved omgjøring til en forskningsstiftelse, men er kommet til at statsmodellen er bedre egnet for Havforskningsinstituttet. Denne modellen er naturlig, fordi instituttets oppgaver i det alt vesentlige er et statlig ansvar. Det er bare staten eller andre offentlige myndigheter som kan dekke omkostningene ved forskning vedrørende marine fellesressurser og miljøet i de store havområdene. Både for fiske og havbruk er næringsenhetene små, og store deler av forskningen må være et nasjonalt, offentlig ansvar.

Utvalget legger også avgjørende vekt på at statsmodellen gir bedre sikkerhet for finansiering av instituttets viktige, langsiktige oppgaver, og på at personalundersøkelsen viser at de tilsatte går sterkt inn for en slik modell.

Forskningsfartøyene er helt nødvendige for instituttets virksomhet. Driften krever omlag 35 % av budsjettet. "G.O. Sars" har en alder på 17 år, men vil være tjenlig til midt i 1990-årene. "Michael Sars" kan med godt vedlikehold og utskiftninger brukes frem mot år 2 000. "Eldjarn" som er leiet, bør så snart som mulig skiftes ut med et spesialfartøy for havforskning. Erfaringene viser at en leieavtale driftsteknisk fungerer godt. Utvalget mener det er et rent økonomisk spørsmål om staten eier eller leier et forskningsfartøy for Havforskningsinstituttet. De økonomiske vurderingene er avhengig av forutsetningene som legges til grunn, særlig ved kalkulasjon av kapitalkostnader.

Fartøyene drives idag med base i Bergen og skifter personell mellom forskningstoktene ved anløp i passende havner. Denne ordningen har fordeler, og Utvalget finner ikke grunn for å etablere base annet sted på kysten.

Kvaliteten i Havforskningsinstituttets forskning og rådgivning er, og vil være, av avgjørende betydning. Forskningsens kvalitet har nøye sammenheng med personalets kompetanse, og for å sikre kvalitet må kompetansen opprettholdes og utvikles, og den må tilpasses instituttets fremtidige oppgaver og fremtidens metoder og teknikk. Dette krever at instituttet får en klar personalpolitikk og en aktiv, kvalifisert personalledelse som setter mål og velger virkemidler for personalutviklingsarbeidet. Arbeidet må starte snarest, og Utvalget har pekt på endel mål og midler innen de viktigste personellgruppene.

Forskerne bør stimuleres til mer dyptgående vitenskapelig arbeid. Resultatene bør i større grad publiseres i internasjonalt anerkjente tidsskrift, og arbeidet bør i mange tilfeller kunne føre frem til en dr. grad fra universitet eller høyskole. For å oppnå dette, er det nødvendig at forskerne veksler mellom oppgaver, og til tider skjermes for daglig rådgivnings- og utredningsarbeid.

Utviklingen innen instrumentering og metodikk akselererer, og stadige omstillinger setter krav til instituttets tekniske personale som i første rekke utfører og viderebehandler alle observasjoner. Det trenges både generalister og spesialister, noe som betyr krav både til god almenutdannelse og spesialopplæring. Utvalget mener en generell kompetanseheving vil være nødvendig, og den må skje ved etterutdanning, videreutdanning og intern opplæring. Samtidig må kvalifikasjonskravene økes ved nyrekruttering. For å oppnå dette, er det etter Utvalgets oppfatning helt nødvendig at Havforskningsinstituttet får stillinger for teknisk-administrativt personale på et høyere nivå enn idag.

Havforskningsinstituttet har kontakt og samarbeid med et bredt spekter av andre forskningsinstitusjoner i Norge. Dette må utvikles videre. Samarbeidet med universitetene er særlig viktig fordi Havforskningsinstituttet har behov for å få løst oppgaver med grunnforskningskarakter. Slike oppgaver kan løses ved at universitetsforskere og hovedfagstudenter trekkes inn i instituttets arbeid og gies mulighet til å utnytte instituttets betydelige ressurser i form av havgående forskningsfartøy, laboratorier og feltstasjoner. Dette bør kunne gi det beste grunnlag for fruktbart samarbeid.

Den marine forskningen i Tromsø dekker et bredt spekter som på mange felt utfyller Havforskningsinstituttets virksomhet. Dette kan best utnyttes ved at instituttet tilsetter forskere som får arbeidsplass i Tromsø for å gå inn i felles forskningsprosjekt der. På denne måte får

Havforskningsinstituttet, innen spesielle felt, et bedre grunnlag for rådgivning til forvaltningen. Utvalget støtter instituttets planer om etablering i Tromsø.

Havforskning og fiskeriforskning har internasjonal karakter, både fordi havets ressurser i stor grad er felles eiet, og fordi mål og metoder i forskningen er de samme i mange land. For Havforskningsinstituttet vil internasjonal kontakt være helt nødvendig, og det er rimelig at denne kontakten i første rekke kanaliseres gjennom Det internasjonale råd for havforskning (ICES). Men instituttet må også opprettholde direkte kontakt med forskningsinstitutter i andre land. Spesielt gjelder dette for land Norge deler felles fiskeressurser med.

Endel av Utvalgets forslag har økonomiske konsekvenser. De anslåtte merutgifter for de foreslåtte tiltak vedrørende ny organisasjonsstruktur og styring sammen med nødvendige faglige forbedringer utgjør likevel under 3 % av Havforskningsinstituttets totale driftsbudsjett. Merutgiftene skyldes i det alt vesentlige forslagene om kompetansestyrkende tiltak, og disse må etter Utvalgets oppfatning gjennomføres, eventuelt ved omprioriteringer innen eksisterende økonomiske rammer. Slike omprioriteringer kan imidlertid få negative konsekvenser for instituttets tjenesteytende virksomhet og nystartete forskningsoppgaver.
